

KONCEPCJA BADAŃ MAKRO I MEZOEKONOMICZNYCH W PROJEKCIE „SYSTEM PRZECIWDZIAŁANIA BEZROBOCIU NA OBSZARACH SŁABO ZURBANIZOWANYCH”

Rafał Antczak¹, Małgorzata Antczak¹, Katarzyna Piętko¹,
Andrzej Cylwik¹

1. Cel badań

Celem badań jest, po pierwsze, przygotowywanie analiz oraz prognoz zjawisk ekonomicznych zachodzących w regionie (skala mezo) na tle gospodarki krajowej (skala makro). Po drugie, celem badań jest identyfikacja i analiza powiązań pomiędzy zjawiskami zachodzącymi w gospodarce polskiej w skali całego kraju (skala makro) i regionu (skala mezo – analiza ‘kraj versus region’). Ich zrozumienie powinno wzbogacić lokalne podmioty gospodarcze w wiedzę i umiejętność oceny bieżącej sytuacji, a w rezultacie zwiększyć zdolność reagowania na wydarzenia w skali gospodarki krajowej, unijnej czy nawet światowej.

Zainteresowanie analizą regionalną sięga połowy XX wieku. Wtedy to sformułowano pierwsze reguły analizy regionalnej na poziomie teoretycznym (por. *Regional Economic Planning: Techniques of Analysis*, by Walter Isard; John H. Cumberland). Wiele miejsca w literaturze tematu poświęcono tworzeniu macierzy input-output na poziomie regionów, w których region traktuje się jako odrębny obszar, a jego związki z gospodarką spoza regionu rozpatrywane są jako zewnętrzne (*Economic Base Theory*). W ostatnim okresie analiza regionalna zyskuje coraz większą popularność. Przykładowo: ‘*Tools for Regional Analysis*’ to oddzielna sfera analiz Banku Światowego.

W naszych badaniach skoncentrujemy się na gotowych już informacjach o regionie (pomijając analizę przepływów międzygałęziowych). Adresem wyników badań mają być przede wszystkim małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP), a celem – podniesienie wśród nich poziomu wiedzy na temat regionu i stopnia zrozumienia współzależności wskaźników makro i mezo. Dokonaliśmy wyboru kilku kluczowych w naszej ocenie wskaźników regionalnych, których prezentacja na tle analogicznych wskaźników dla poziomu makro po-

zwoli określić pozycję regionu na tle gospodarki krajowej. Przy założeniu, iż pozostają pod wpływem tych samych czynników zewnętrznych, zestawienie wskaźników makro i regionalnych wskaże na relatywnie „mocne” i „słabe” strony regionu i zgodność lub /-odmienność trendów ekonomicznych w nim występujących z trendami w gospodarce krajowej oraz przedstawienie prognoz i ewentualnych ostrzeżeń.

Druga część analizy skoncentruje się na przedstawieniu na poziomie teorii wpływu zmiennych z najistotniejszych obszarów na poziomie makro, które dla regionu są wielkościami egzogenicznymi (jak np. polityka banku centralnego czy ceny surowców na rynkach światowych). W oparciu o tę teoretyczną analizę i ekspercką wiedzę na temat regionu zostaną zidentyfikowane powiązania pomiędzy wybranymi makro wskaźnikami/zmiennymi a warunkami ekonomicznymi w wybranym regionie. W oparciu o diagnozę powiązań i prognozy wielkości makroekonomicznych będą formułowane ostrzeżenia dla regionu odnośnie zagrożeń czy zjawisk korzystnych.

2. Analizy i prognozy makroekonomiczne dla Polski i gospodarki światowej – skala makro

Podstawowym źródłem analiz i prognoz gospodarki światowej będą rezultaty prac konsorcjum EUROFRAME-EFN (www.euroframe.org/efn), do którego należy CASE. Prognozy te są przygotowywane dla Komisji Europejskiej 2 razy w roku na podstawie ekonometrycznego modelu NIGEM (rozwinętego przez brytyjski instytut NIESR) i oceny eksperckiej 10 wiodących instytutów naukowych w Europie. Dodatkowym źródłem będą prognozy Komisji Europejskiej, IMF (*World Economic Outlook*) i OECD.

Analizy i prognozy makroekonomiczne dla Polski będą przygotowywane przez CASE na podstawie kwartalnego modelu ekonometrycznego dla polskiej gospodarki. Narzędzie to służy CASE od 1999 r. do przygotowywania analogicznych 2-3 letnich prognoz wraz z szerokim zestawem wskaźników (publikowanych w kwartalniku PG TOP – *Polska Gospodarka. Tendencje, opinie, prognozy*). Jest to model składający się z kilkudziesięciu równań, ekonometrycznych i bilansujących. Na przełomie 2005/2006 został dostosowany do najnowszych sz-

¹CASE Doradcy sp. z o.o., Warszawa

cunków GUS rachunków narodowych na bazie kwartalnej od 1995 r. Zbyt krótkie szeregi czasowe nadal stanowią ograniczenie dla budowy modelu strukturalnego. Dlatego kilka zmiennych traktowanych jest jako egzogeniczne i ustalone metodą ekspercką (np. wielkość konsumpcji rządowej) lub dla niektórych zmiennych rozwinięte zostały kontrolne moduły poza modelem (np. dla rynku pracy). Utrzymywanie relatywnie nieskomplikowanej struktury modelu gwarantuje jego elastyczność i możliwość uwzględniania trudno modelowanych szoków czy zmian strukturalnych, zwłaszcza, że polska gospodarka znajduje się ciągle w fazie dużych przemian tak na poziomie makro, jak i mikro. O jakości prognoz produkowanych na bazie powyższego modelu i doświadczenia zespołu PGTOP świadczyć może pierwsza pozycja prognoz CASE w 6-letnim rankingu Marka Borowskiego prowadzonego co roku na łamach Gazety Wyborczej i druga pozycja w rankingu prognoz na 2004 r., oraz pierwsze miejsce w roku 2005.

Dodatkowo, przy wykorzystaniu krótkookresowego modelu inflacji przygotowywane są w perspektywie 12 miesięcy uaktualnienia prognoz dynamiki cen CPI i PPI oraz wielkości monetarnych. W modelu w części inflacji prognozowana jest dynamika cen dla głównych składowych koszyka konsumpcyjnego i produkcji przemysłowej.

Bazy danych historycznych pochodzą z GUS, NBP, Ministerstwa Finansów, Analizy Online sp. z o.o. (dane dotyczące aktywów Funduszy Inwestycyjnych), GPW - Giełda Papierów Wartościowych.

Analizy i prognozy makroekonomiczne dla Polski i świata będą prezentowane w postaci kwartalnych raportów i w następujących blokach tematycznych:

2.1. Sytuacja bieżąca

- PKB i elementy popytu (realna dynamika PKB, konsumpcji prywatnej i publicznej, inwestycji, eksportu i importu w cenach stałych, nominalna wielkość PKB) oraz dochody ludności (realna dynamika płac, świadczeń społecznych, pozostałych; stopa oszczędności).
- Sfera realna (produkcja sprzedana przemysłu, budowlano-montażowa, obroty wolumenu handlu detalicznego).
- Rynek pracy (liczba bezrobotnych i stopa bezrobocia, liczba zatrudnionych i pracujących ogółem, średnia płaca w gospodarce i w sektorze przedsiębiorstw).
- Kurs walutowy (PLN/€, PLN/\$, \$/€).

- Polityka monetarna (poziom i dynamika podaży pieniądza M3, w tym kredytów i depozytów gospodarstw domowych i podmiotów gospodarczych, poziom stóp procentowych NBP i rynkowych – WIBOR 3M).
- Budżet (poziom dochodów i wydatków budżetu państwa, poziom deficytu budżetu państwa i szerokiego sektora rządowego).
- Bilans płatniczy (eksport i import dóbr i usług, saldo rachunku obrotów bieżących, saldo bezpośrednich inwestycji zagranicznych i portfelowych, w mld euro).
- Gospodarka światowa, w tym Unia Europejska (dynamika realna PKB w gospodarce światowej i głównych obszarach ekonomicznych, jak USA, Chiny, Japonia, Unia Europejska).
- Rynki surowców (cena ropy naftowej i innych wybranych surowców na zagranicznych rynkach- głównie surowce o dużej dynamice cen).

2.2. Prognozy na okres 2 lat (min. 7 kwartałów) – wskaźniki w zakresie identycznym jak dla sytuacji bieżącej

- PKB i elementy popytu, dochody ludności
- Sfera realna
- Rynek pracy
- Kurs walutowy
- Inflacja
- Polityka monetarna
- Budżet
- Bilans płatniczy
- Gospodarka światowa, w tym głównie Unia Europejska
- Rynki surowców

W opisie sytuacji bieżącej przy wykorzystaniu powyższych zmiennych zostanie uwzględniony punkt widzenia MŚP, czyli raport będzie wskazywał, jak poszczególne tendencje mogą oddziaływać na podmioty gospodarcze. W ten sposób w raportach dla firm za każdym razem będą znajdowały zastosowanie wiedza i doświadczenie CASE w dziedzinie oddziaływania gospodarki makro na sytuację firm w regionie opisane w punkcie „Projektowanie wskaźników regionalnych – analiza i prognoza mezoekonomiczna”.

Z kolei prognozy dla Polski i dla otoczenia ekonomicznego będą pokazywały trendy w średnim okresie na poziomie makro. Tam, gdzie to będzie możliwe, będą formułowane odniesienia prognoz dla małych firm oraz – na podstawie powiązań

opisanych w części „Projektowanie wskaźników regionalnych – analiza i prognoza mezoekonomiczna” – dla regionu.

2.3. Szanse i zagrożenia na poziomie krajowym i zagranicznym

Istotnym elementem analiz będzie analiza szans lub /-zagrożeń dla polskich firm, jakie mogą wynikać ze zdiagnozowanego ryzyka wystąpienia czynników na rynku polskim lub na rynku zagranicznym. Do korzystnych lub niekorzystnych czynników mogą należeć decyzje dotyczące polityki gospodarczej (o charakterze makroekonomicznym) podejmowane przez polski rząd i/lub Komisję Europejską jak np. deregulacja sektorów gospodarki, liberalizacja rynku usług, czy rynku rolnego. Wśród niekorzystnych zjawisk mogących wystąpić w gospodarce globalnej do najistotniejszych należą czynniki podażowe, takie jak wzrost cen surowców, w tym zwłaszcza surowców energetycznych.

Prowadzenie stałego monitoringu zjawisk makroekonomicznych na poziomie krajowym i światowym umożliwiać będzie przygotowywanie dodatkowych krótkich raportów poświęconych zmianom czynników egzogenicznych dla przedsiębiorstw. Zwracanie uwagi przedsiębiorcom w regionie na pojawiające się szanse/ryzyka i uwzględnianie tych czynników w kolejnych raportach do ewentualnych ocen ich skutków będzie sprzyjać podnoszeniu stopnia percepcji zjawisk zachodzących w gospodarce krajowej i światowej i ich wpływowi na konkretną działalność gospodarczą. Raporty dodatkowe będą nieperiodyczne, ich przygotowanie będzie stymulowane wystąpieniem nagłych zmian w gospodarce światowej i/lub krajowej. Bezpośrednim powodem przygotowania takiego raportu będą „pilność i skutki” obserwowanych nagłych zmian gospodarczo-politycznych.

3. Analizy wskaźników na poziomie regionalnym

Opierając się na danych pozyskiwanych z Wojewódzkich Urzędów Statystycznych w Lublinie i Rzeszowie oraz danych GUS regionalnych proponujemy konstrukcję 2 grup wskaźników: (1) podażowe i (2) popytowe, w podziale na czynniki wewnętrzne (w regionie) i zewnętrzne (poza nim).

Wskaźniki podażowe (W^1 - W^3) służyć będą przedstawianiu zmian w sferze realnej, w tym od strony produkcji dóbr i usług.

W^1 – proxy dla produkcji ogółem (output)

Wskaźnik ten będzie ważonym realnym wzrostem produkcji sprzedanej netto w najważniejszych dla regionu działach/branżach produkujących dobra i wytwarzających usługi. Wagi będą pochodzić z rocznego szacunku PKB dla regionu. Szacunek ten będzie o tyle istotny, że oficjalne dane dotyczące PKB wg województw dostępne są z opóźnieniem blisko 2-letnim, a bieżące informacje są rozproszone. Porównanie tempa wzrostu wynikającego z W^1 z dynamiką PKB na poziomie makro (kraj) pozwoli też na bieżąco śledzić rozwój województw w relacji do otoczenia.

Do konstrukcji tego wskaźnika mogą być użyte następujące proste wskaźniki:

- wartość dodana dla poszczególnych sekcji, działów i branż
- dynamika produkcji sprzedanej w przemyśle i budownictwie, w podziale na najważniejsze dla regionu podbranże
- dynamika sprzedaży detalicznej i hurtowej
- dynamika wolumenu przewozów w transporcie
- dynamika obrotów działalności gastronomicznej
- dynamika inwestycji

W^2 – wskaźniki prezentujące sytuację finansową firm operujących w regionie benchmark – wskaźniki dla całej Polski.

Rozwój gospodarczy i społeczny regionu jest w największej mierze uzależniony od kondycji finansowej przedsiębiorstw działających na danym terenie. Wyniki finansowe firm, ich aktywność inwestycyjna i ekonomiczna w regionie oraz ekspansja na inne rynki (w tym zagraniczne) świadczą o potencjale ekonomicznym całego regionu. Im lepiej funkcjonują i rozwijają się podmioty gospodarcze, tym więcej są w stanie tworzyć nowych miejsc pracy i zapobiegać wzrostowi bezrobocia, co w analizowanych regionach ma szczególnie duże znaczenie. Lepsze funkcjonowanie firm wiąże się też z wyższymi dochodami budżetów lokalnych w postaci większych wpływów z podatków PIT, CIT i podatków lokalnych, co ma podstawowe znaczenie dla sytuacji społeczno-gospodarczej w regionie.

Naturalnie, działanie przedsiębiorstw w regionach jest uzależnione od ogólnokrajowej sytuacji makroekonomicznej oraz od wspólnych regulacji prawnych i organizacyjnych dotyczących działania wszystkich firm (prawo podatkowe, ustawa o rachunkowości, itp.). Jednakże niektóre wielkości makroekonomiczne takie jak lokalny poziom

cen, stopień zurbanizowania i uprzemysłowienia, orientacja handlu zagranicznego czy poziom dochodów, różnią się znacząco na poziomie regionów, co prowadzi do różnicowania się struktury branżowej w regionach w odniesieniu do całej gospodarki.

Pierwszym etapem w tej części pracy będzie wyodrębnienie najważniejszych branż działających w województwach lubelskim i podkarpackim oraz ich charakterystyka pod względem dynamiki sprzedaży, rentowności obrotu, zyskowności i struktury kosztów.

Analiza kondycji finansowej przedsiębiorstw umożliwi ocenę efektywności funkcjonowania firm operujących w regionie na tle całej gospodarki zarówno w grupie większych firm (zatrudniających powyżej 49 osób) jak i mniejszych (10-49).

Do analizy efektywności firm w regionie 1 mogą zostać wykorzystane następujące wskaźniki:

- Rentowność ze sprzedaży – relacja wyniku ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów do przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów,
- Rentowność obrotu brutto ogółem – relacja wyniku finansowego brutto do przychodów z całokształtu działalności,
- Rentowność obrotu netto ogółem – relacja wyniku finansowego netto do przychodów z całokształtu działalności,
- Wskaźnik poziomu kosztów - relacja kosztów uzyskania przychodów z całokształtu działalności do przychodów z całokształtu działalności,
- Wskaźnik płynności finansowej I stopnia – relacja inwestycji krótkoterminowych i należności krótkoterminowych do zobowiązań krótkoterminowych,
- Zysk netto – wynik na działalności gospodarczej skorygowany o wynik zdarzeń nadzwyczajnych i obowiązkowe obciążenia (w tym podatki).

Ponadto zostanie przeprowadzona analiza wpływów podatkowych z podatku dochodowego od osób prawnych (sektor przedsiębiorstw) i osób fizycznych oraz podatków lokalnych.

W³ – wskaźniki kondycji finansowej firm: wskaźniki dźwigni finansowej (zadłużenia) - suma zadłużenia wobec dostawców i krótkoterminowe wobec banków w relacji do sprzedaży; długoterminowe traktowane jest tutaj jako związane z inwestycjami i w mniejszym stopniu warunkujące kondycję finan-

sową, oraz wskaźnik zapasów - przyrost zapasów w relacji do sprzedaży).

Pogłębiona analiza wskaźnikowa przedsiębiorstw operujących w regionie dotyczy monitoringu finansowania działalności i zadłużenia przedsiębiorstw, sposobów zarządzania długiem oraz zapasami, możliwości regulowania zobowiązań wobec dostawców, banków i budżetu państwa. W tej części pracy zostaną zdiagnozowane przyczyny lepszej/gorszej efektywności firm operujących w regionie oraz wskazane potencjalne źródła szans/zagrożeń dla rozwoju tych firm w poszczególnych sekcjach.

Do analizy finansowania działalności przedsiębiorstwa w regionie zostaną wykorzystane następujące wskaźniki:

- Zadłużenie wobec dostawców, w podziale na branże,
- Zadłużenie krótkoterminowe wobec banków,
- Zadłużenie ogółem,
- Relacja zobowiązań do należności z tytułu dostaw,
- Relacja zysku netto do aktywów ogółem (*Return on Assets*),
- Relacja zysku netto do kapitału własnego (*Return on Equity*),
- Udział kredytów bankowych w zobowiązaniach krótkoterminowych,
- Relacja przychodów do zapasów,
- Relacja przychodów do aktywów ogółem,
- Przyrost zapasów i jego struktura.

Wskaźniki popytowe (W⁴-W⁸) będą się odnosiły do konsumentów końcowych (wewnętrznych – w regionie i zewnętrznych – poza nim) i będą wskazywały na tendencje w dochodach ludności oraz ich zachowaniach konsumpcyjnych.

W⁴ – wskaźnik dynamiki dochodów ludności mieszkającej w regionie.

Konsumpcja gospodarstw domowych waży istotnie w całym PKB (65% na poziomie kraju). Określanie na bieżąco dochodów ludności, które w przeważającej części są przeznaczane na konsumpcję (stopa oszczędności w kraju, a więc suma przyrostu oszczędności w danym okresie do bieżących dochodów w tym okresie to, zgodnie z oficjalnymi szacunkami, 5,8% w 2004 r.). Oficjalne dane dotyczące dochodów są publikowane również z ok. 2-letnim opóźnieniem. Stąd szacunek bieżących dochodów w regionie jest niezbędny do określenia popytu konsumpcyjnego ze strony gospodarstw domowych, zwłaszcza, że w znacznym stopniu ma on charakter lokalny i oddziałuje w dużym stopniu na lokalne podmioty gospodarcze.

Suma dochodów będzie obejmowała rejestrowane na bazie miesięcznej płace, świadczenia społeczne oraz modelowo oszacowane pozostałe dochody. Model pozostałych dochodów powstanie na podstawie rocznych danych z badania budżetów gospodarstw domowych. Pozostałe dochody to przede wszystkim dochody mieszane (z samozatrudnienia), dochody z własności, transfery inne niż społeczne (np. z zagranicy), a także szarej strefy.

Do policzenia wskaźnika mogą zostać wykorzystane następujące proste wskaźniki:

- dynamika średniej płacy
- dynamika zatrudnienia
- dochody z CIT, PIT (gmina)
- dynamika poszczególnych rodzajów wypłaconych świadczeń społecznych
- struktura dochodów do dyspozycji na bazie rocznej (w tym, udział dochodów pozapłacowych i poza świadczeniami społecznymi)
- rejestracja samochodów
- rejestrowanie / wyrejestrowanie działalności gospodarczej (gmina)
- pozwolenia na budowę / ilość oddawanych mieszkań

W⁵ – wskaźnik napływu dochodów z zagranicy na podstawie przepływów ludności oraz obrotu kantorowego walutą

W regionach przygranicznych, do jakich należą województwo Podkarpackie i Lubelskie, drobna międzynarodowa wymiana handlowa może stanowić istotne źródło dochodów. Jednocześnie relatywnie niski poziom dochodów w tych województwach może sprzyjać emigracji zarobkowej i, co się z tym wiąże, transferowi dochodów z pracy do Polski. Na podstawie dostępnych informacji zostanie podjęta próba szacunku tych przepływów w celu uwzględnienia ich roli w dochodach ludności, a także diagnozy potencjalnego wpływu zmian w otoczeniu za bliską granicą na sytuację w regionie.

Przewiduje się wykorzystanie następujących wskaźników:

- struktura i wielkość obrotów kantorowych
- liczba i dynamika przekroczeń okolicznych granic

W⁶ – wskaźnik stopy oszczędności

Szacunek bieżącego przyrostu oszczędności gospodarstw domowych w regionie jest niezbędny do zbilansowania konsumpcji ludności przy danych dochodach do dyspozycji (wskaźnik W4); szacunek konsumpcji będzie się wiązał także z wykorzystaniem informacji o obrotach w handlu detalicznym. Z uwagi na brak danych bankowych na poziomie

województw do szacowania oszczędności monetarnych zostanie wykorzystana wiedza z Badania Budżetów Gospodarstw Domowych dla lat 2000-2004 i kolejnych w miarę ich dostępności odnośnie stopy oszczędności monetarnych przy danym poziomie dochodów i skłonności do zwiększania zadłużenia w sektorze bankowym. Zakup mieszkań będzie szacowany na podstawie danych o wielkości mieszkań oddanych do użytku, przy czym z punktu widzenia szacunku oszczędności istotny jest tylko przyrost inwestycji w mieszkania, a więc z pominięciem handlu na rynku wtórnym, gdzie inwestycja (oszczędność) osób kupujących jest jednocześnie dochodem sprzedających.

Planuje się wykorzystanie następujących prostych wskaźników:

- struktura oszczędności na bazie rocznej
- oszczędności monetarne
- mieszkania oddane do użytku, pozwolenia na budowę domów i mieszkań

W⁷ – wskaźnik popytu zagranicznego

Wskaźnik ten będzie się koncentrował na pokazaniu tempa przyrostu przychodów z eksportu, a jego interpretacja będzie uwzględniała także analizę zmian realnego kursu walutowego oraz koniunkturę u głównych partnerów handlowych. Jego porównanie ze wskaźnikami odnoszącymi się do przychodów ogółem przedsiębiorstw będzie wskazywała na rolę handlu zagranicznego we wzroście produkcji w regionie, a także na stopień zależności rozwoju regionu od koniunktury u zagranicznych partnerów handlowych.

Zakłada się wykorzystanie następujących prostych wskaźników:

- F-01: rola handlu zagranicznego w sprzedaży (sprzedaż na eksport *versus* sprzedaż ogółem)
- kraje przeznaczenia lokalnego eksportu
- koniunktura u głównych partnerów handlowych (GI, PGTOP)

W⁸ – grupa wskaźników produktywności pracy na poziomie wybranych branż

Produktywność pracy w firmach operujących w regionie w sposób bezpośredni wpływa na poziom wartości dodanej brutto oraz konkurencyjność regionu na tle całej gospodarki. W tej części analizy zostanie oszacowana wydajność pracy w poszczególnych sekcjach w regionie w określonych grupach przedsiębiorstw (zróżnicowany poziom zatrudnienia) w ciągu ostatnich 5 lat. Analiza dynamiki wydajności pracy oraz poziomu wynagrodzeń w poszczególnych sekcjach, pozwoli także na ocenę konkurencyjności poszczególnych sekcji oraz

całego regionu na tle kraju. Wynikłe różnice w produktywności pracy w poszczególnych sekcjach w regionie mogą wskazywać na możliwości i wskazówki dla potencjalnych inwestorów oraz będą stanowić cenne źródło informacji dla przedsiębiorców operujących w regionie. Równolegle zostanie przeprowadzony szacunek wartości dodanej brutto dla najważniejszych sekcji dla regionu. Analiza rozmiarów wartości dodanej brutto wytworzonej w regionie oraz udział regionu w tworzeniu krajowej wartości dodanej pozwoli ocenić potencjał ekonomiczny firm operujących w regionie, co również będzie cennym źródłem wiedzy o nim.

W analizie produktywności pracy mogą być wykorzystane następujące wskaźniki:

- Wydajność pracy – relacja wartości produkcji sprzedanej do zatrudnienia (w firmach > 9 osób)
- Szacunek ogółu pracujących dla głównych sektorów – dane analizowane we współpracy z grupą analizującą rynek pracy
- Szacunek wartości dodanej dla głównych sektorów
- Produktywność pracy – poziom wartości dodanej na zatrudnionego

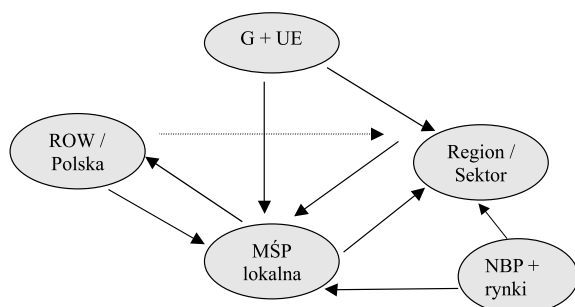
Konstrukcja wskaźników regionalnych ma ułatwić kompleksowy obraz rozwoju sytuacji mezoekonomicznej. Przy każdym ze wskaźników prezentowane będą zależności przyczynowo-skutkowe, tak aby w przypadku zmian modelowych, czy czynników egzogenicznych możliwa była dekompozycja wskaźnika regionalnego.

4. Projektowanie wskaźników regionalnych – analiza i prognoza mezoekonomiczna

Projektowanie wskaźników mezoekonomicznych będzie przebiegało w następujących etapach:

4.1. Przeanalizowanie istotnych statystycznie kanałów transmisji czynników makroekonomicznych na poziom lokalny.

Potencjalne kanały transmisji ilustruje poniższy wykres na którym:

gdzie:

- G – sektor rządowy (*Government*),
- UE – Unia Europejska, MŚP – sektor małych i średnich przedsiębiorstw,
- ROW – reszta świata (*rest of the world*), NBP – Narodowy Bank Polski, rynki – rynki finansowe

Objaśnienia potencjalnych kanałów transmisji:

- G + UE (*Government i UE*) – szeroki sektor rządowy (rząd centralny, fundusze pozabudżetowe i samorząd lokalny) oraz Unia Europejska:
- #1 MŚP – kanał oddziaływania na firmę lokalną przez centralną politykę fiskalną (podatki, składki), regulacje prawne (krajowe i unijne) oraz transfery ze środków unijnych.
- #2 Region/Sektor MŚP – kanał oddziaływania regionu na MŚP przez lokalną politykę fiskalną dochodową (podatki, składki), ale też ekspansywaną *versus* restrykcyjną politykę fiskalną w sferze wydatków (możliwość zadłużania się samorządów), przez regulacje prawne (krajowe i unijne) oraz transfery ze środków budżetowych (w tym na poziom gospodarstw domowych) i unijnych.
- Wpływ NBP i polityki pieniężnej oraz rynków finansowych

Wpływ NBP i polityki pieniężnej na sytuację przedsiębiorstw funkcjonujących na poszczególnych rynkach jest bardzo zróżnicowany. Duże przedsiębiorstwa cechuje znacząca nadpłynność środków finansowych (depozyty przedsiębiorstw na poziomie kraju w bankach komercyjnych sięgnęły poziomu 100 mld zł na koniec 2005 r.). Z drugiej strony, MŚP będą miały wciąż utrudniony dostęp do kredytów bankowych, gdyż konkurują o środki finansowe z gospodarstwami domowymi oraz z rządem. W przypadku tych pierwszych, pomimo planowanego przez Komisję Nadzoru Bankowego ograniczenia ekspansji kredytów hipotecznych w walutach obcych, nadal silny (a prawdopodobnie jeszcze silniejszy) będzie popyt na kredyty hipoteczne w walucie krajowej. W przypadku rządu, wysoki deficyt sektora finansów publicznych wciąż powodować będzie efekt wypychania firm prywatnych – udział aktywów banków zaangażowanych w skarbowe papiery wartościowe w aktywach ogółem utrzymuje się na poziomie 18-20% od 1996 r.

Przykładem wpływu polityki pieniężnej na sektor realny może być decyzja Komisji Nadzoru Bankowego ograniczająca dostępność kredytów hipo-

tecznych w walutach obcych, która weszła w życie od lipca 2006 r. Skutki powyższej decyzji dla sektora przedsiębiorstw budownictwa mieszkaniowego mogą być bardzo poważne, co unaczynia poniższa analiza.

Przy minimalizacji ryzyka kursowego, które miałyby miejsce w przypadku wstąpienia Polski do strefy euro w ciągu najbliższych 2-3 lat, długoterminowe kredyty walutowe mają oczywistą przewagę nad kredytami złotowymi z powodu różnic w oprocentowaniu – w kraju o niskim poziomie oszczędności krajowych i wysokich potrzebach pożyczkowych stopy procentowe zawsze będą na relatywnie wyższym poziomie niż w kraju zasobnym w kapitał i o niższych potrzebach pożyczkowych. W rezultacie, przy dwukrotnie wyższych stopach procentowych w Polsce niż w strefie euro, czy Szwajcarii koszt 20-letniego kredytu wynosi około 110% kapitału w złotówkach i około 55% kapitału w walutach zagranicznych, czyli kredyt hipoteczny na 100 tys. zł kosztować będzie 110 tys. zł odsetek przy oprocentowaniu 5,5%, a koszt kredytu hipotecznego na 38,5 tys. franków szwajcarskich w postaci odsetek wyniesie tylko 21,2 tys. franków przy oprocentowaniu 2,75% rocznie. Finansowanie rozwoju budownictwa mieszkaniowego w Polsce jest więc znacznie tańsze na rynku zagranicznym niż krajowym i stąd logicznie ponad 60% gospodarstw domowych wybierało kredyty hipoteczne w walutach obcych. Skutki makroekonomiczne ekspansji kredytów hipotecznych w walutach obcych w porównaniu z kredytami w walucie krajowej stają się znaczące, gdy weźmiemy pod uwagę horyzont najbliższej dekady. Zakładając, że dynamika kredytów hipotecznych w walutach obcych wynosić będzie 30% rocznie (w III-IV kwartale 2005 r. wynosiła około 40%) przez kolejne 10 lat suma kredytów udzielonych przez banki wzrośnie z obecnego poziomu prawie 30 mld zł do ponad 388 mld zł. W tym samym okresie kredyty hipoteczne w złotówkach wzrosną z obecnego poziomu ponad 17 mld zł do prawie 70 mld zł przy zakładanej dynamice rocznej na poziomie 15% przez 10 lat. W rezultacie, banki w Polsce w latach 2006-2016 udzielą kredytów hipotecznych łącznie na sumę prawie 458 mld zł, co stanowi prawie połowę obecnego PKB.

Dostępność kredytów walutowych ulegnie jednak zmniejszeniu po wprowadzeniu przez znaczącą podwyżki kosztów (w praktyce ograniczenia) udzielania kredytów w walutach obcych. Ograniczenie to spowodowane jest rosnącym ryzykiem

kursowym w sytuacji, gdy nowy rząd nie realizuje strategii szybkiego wejścia Polski do strefy euro – na koniec 2005 r., kredyty hipoteczne gospodarstw domowych w walutach obcych przekroczyły 32 mld zł i były wyższe niż poziomem należności zagrożonych w sektorze bankowym. Spodziewać się jednak można, że w sytuacji niedoboru mieszkań gospodarstwa domowe będą nadal zgłaszały popyt na kredyty hipoteczne. Zakładając, że dynamika kredytów złotowych (walutowych nie będzie) wzrośnie z obecnych 15% do 20% rocznie przez kolejne 10 lat banki udzielą łącznie prawie 107 mld zł kredytów hipotecznych. Byłaby to suma 4,3 razy mniejsza niż w przypadku utrzymania niezmienionej polityki Nadzoru Bankowego wobec kredytów hipotecznych w walutach obcych. Jeśli teraz przyjmie my, że średnia cena metra kwadratowego mieszkania o powierzchni 50 m² będzie rosła dwukrotnie szybciej niż średnia inflacja (o 4% w porównaniu z 2%) przez 10 lat i wyniesie w Polsce średnio 2400 zł to za 458 mld zł kredytów hipotecznych (walutowych i złotowych) uda się zbudować prawie 191 tys. mieszkań, gdy za 107 mld zł kredytów hipotecznych (wyłącznie) złotowych zbudowanych zostanie mniej niż 45 tys. mieszkań. Różnica wynosząca 146 tys. mieszkań odpowiada zbudowaniu w ciągu najbliższej dekady 60-ciu miast wielkości Kazimierza Dolnego nad Wisłą. Skutki politycznej decyzji rządu o odroczeniu decyzji co do daty wprowadzenia euro w Polsce dla firm sektora budowlanego wydają się teraz oczywiste.

4.1.1. Wpływ środków finansowych Unii Europejskiej

Od dnia wstąpienia Polski do UE pojawiła się możliwość wykorzystania dotacji UE dla polskich przedsiębiorców, także dla tych podmiotów, którzy operują w omawianych regionach. Przedsiębiorstwa mogą się ubiegać o współfinansowanie projektów inwestycyjnych, doradczych, zakup nowych technologii oraz szkoleń w zakresie polityki strukturalnej i spójności w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego (ZPORR) i czterech Sektorowych Programów Operacyjnych (SPO).

Najważniejszym programem skierowanym przede wszystkim do małych i średnich firm, przewidzianym w Narodowym Planie Rozwoju 2004-2006 i określającym ramy wsparcia dla MŚP z funduszy strukturalnych po przystąpieniu do Unii Europejskiej jest Sektorowy Program Operacyjny „Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw, lata 2004-2006” (SPO WKP). SPO WKP, wykorzystując zasoby sfe-

ry naukowo-badawczej oraz korzyści związane ze stosowaniem nowoczesnych technologii, w tym technologii informacyjnych oraz technologii wspierających ochronę środowiska, określa cele, priorytety i działania dotyczące realizacji polityki w zakresie przedsiębiorczości i innowacyjności, ze szczególnym uwzględnieniem sektora małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP).

Drugim kluczowym dla najmniejszych przedsiębiorstw jest program Mikroprzedsiębiorstwa w ramach ZPORR. Osoby, które zdecydują o założeniu firmy zatrudniającej mniej niż 10 osób (mikro-przedsiębiorstwo) lub już taką prowadzą, mogą liczyć na wsparcie w postaci specjalistycznych szkoleń. Przedsiębiorcy, którzy właśnie założyli tego typu działalność mogą starać się o dotacje inwestycyjne na wyposażenie lub zakup sprzętu oraz specjalistyczne usługi doradcze.

Kolejnym ważnym dla przedsiębiorców programem jest Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich (SPO RZL). Pracodawcy, którzy chcieliby podnieść kwalifikacje swoich pracowników mogą starać się o dotacje na szkolenia poprzez instytucje szkoleniowe, jednostki naukowe czy organizacje pracodawców mogą ubiegać się o dotacje na realizację projektów nieinwestycyjnych w ramach tego programu.

Ponadto projekty MŚP mogą być finansowane z programów: SPO ROL - Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich oraz SPO RYB Sektorowego Programu Operacyjnego Rybołówstwo i Przetwórstwo Ryb, w zależności od rodzaju działalności, jaką dane MŚP prowadzi.

W tej części pracy corocznie będzie przeprowadzona analiza procesu przyznawania środków z UE i przeprowadzona próba oceny wsparcia finansowego UE w ramach poszczególnych SPO dla firm w regionie (oraz w mniejszym stopniu dla samorządów, NGO, szkół, rolników i innych beneficjentów). Zostanie też oszacowana rola dotacji UE w rozwoju firm i walce z bezrobociem w regionie.

Następnie będzie podjęta próba oceny roli dopłat bezpośrednich dla rolników oraz zmian w strukturze wydatków inwestycyjnych gospodarstw wiejskich korzystających z pomocy UE.

- ROW + Polska (*Rest of the World i Polska*) – świat i kraj wpływają na MŚP lokalne poprzez zewnętrzną (poza regionem) koniunkturę gospodarczą i możliwości handlowe (dla eksporterów i importerów), co wynika z poziomu wzrostu gospodarczego, jego struktury (konsumpcja, inwe-

stycje, eksport netto), poziomu kursu walutowego, ropa, stopy proc. etc.

Wiek XXI będzie wiekiem globalizacji i rozwoju gospodarczego, w którym o pozycji kraju decydować będzie konkurencyjność systemowa oraz potencjał gospodarczy a także dostęp do rynków zbytu. Potencjał gospodarki każdego kraju mierzony jest wytwarzanym produktem krajowym brutto według parytetu siły nabywczej, co zależy od wielkości populacji i PKB per capita. Globalizacja i wielobiegunowość świata wymuszać będzie rozwój handlu zagranicznego. Motorem wzrostu gospodarczego przestaną być więc na przemian poszczególne regiony świata (Europa w latach 60-tych, Japonia i Azja w latach 80-tych, USA w latach 90-tych), co zmniejsza ryzyko globalnej stagnacji w przypadku spowolnienia tempa wzrostu w dominującym właśnie regionie. Jednak globalizacja stanowić też będzie zagrożenie dla gospodarek krajów i regionów, które nie będą w stanie nadążyć z reformami systemowymi wymuszającymi wzrost produktywności i konkurencyjności. Czynniki decydujące o konkurencyjności krajów i regionów nie są dane raz na zawsze i ulegają ciągłym zmianom, których tempo we współczesnym świecie jest coraz szybsze. Rzeczą rządów narodowych jest odpowiednie reagowanie na (nieuniknione) zmiany zachodzące w świecie i umiejętne wykorzystywanie dostępnych instrumentów. Interes przedsiębiorstw, w tym zwłaszcza małych polegać będzie na identyfikacji szans i zagrożeń wynikających z coraz większej otwartości gospodarki światowej i umiejętne dostosowywanie strategii na rynku lokalnym.

Poziom inflacji w krajach rozwiniętych w największym stopniu będą determinowały czynniki podażowe, takie jak ceny surowców, w tym zwłaszcza surowców energetycznych, gdyż stabilny wzrost gospodarczy w wielu regionach świata jednocześnie będzie wpływał na wzrost popytu na surowce. Szacuje się, że popyt na surowce energetyczne wzrośnie o około 50% w przeciągu dwóch najbliższych dekad w porównaniu ze wzrostem o 34% w latach 1980-2000. Drugi po surowcach najważniejszy składnik każdego koszyka konsumpcyjnego, ceny towarów konsumpcyjnych, w tym zwłaszcza odzieży i żywności, będą stabilne w horyzoncie prognozy. Wpływ na ich stabilizację będzie mieć: nadpodaż produkcji w krajach rozwiniętych, liberalizacja handlu światowego w ramach WTO, w tym stopniowe obniżanie barier w handlu to-

warami rolnymi i tekstyliami dla krajów rozwijających się oraz wysoce prawdopodobna reforma unijnej polityki rolnej (po 2013 r.). W związku z powyższym zakładamy, że inflacja w krajach rozwiniętych oscylować będzie na poziomie 1-3% w latach 2006-2016. Z uwagi na podażowe, a nie popytowe czynniki wzrostu cen i ograniczoną presję inflacyjną System Rezerwy Federalnej i Europejski Bank Centralny nie będą skłonne do prowadzenia restrykcyjnej polityki pieniężnej w długim horyzoncie czasu. W rezultacie, stopy procentowe banków centralnych i na rynkach finansowych w krajach rozwiniętych nie będą zasadniczo odbiegać od obecnego poziomu. Jednak większa dynamika wzrostu PKB w USA niż w UE, większa nierównowaga wewnętrzna (poziom deficytu budżetowego) oraz nierównowaga zewnętrzna (poziom deficytu obrotów bieżących) wymuszać będzie na bankach centralnych w USA i strefie euro prowadzenie zróżnicowanej polityki pieniężnej. Spodziewamy się, że podobnie jak miało to miejsce w latach 2000-2006, System Rezerwy Federalnej będzie aktywniej posługiwał się instrumentami polityki pieniężnej, w tym głównie poziomem krótkoterminowych stóp procentowych dla stymulowania gospodarki i przeciwdziałania presji inflacyjnej niż czynić to będzie EBC, gdzie w ciągu najbliższej dekady wciąż występować będzie istotne zróżnicowanie sytuacji ekonomicznej w największych gospodarkach. Europejski Bank Centralny prowadzić więc będzie bardziej zachowawczą politykę pieniężną akomodującą ewentualny wzrost inflacji w strefie euro. W strefie euro konieczne będzie za to wykorzystywanie instrumentów polityki fiskalnej i zmniejszanie poziomu deficytu oraz zmianę struktury wydatków budżetowych z konsumpcyjnych na prorozwojowe. Trzecim elementem polityki gospodarczej w UE będą instrumenty polityki strukturalnej, takie jak liberalizacja rynków (w tym, pracy, usług), prywatyzacja przedsiębiorstw i deregulacja gospodarki, co znacząco zwiększy potencjał wzrostu gospodarczego samej UE, na którym w największym stopniu z uwagi na skalę zapóźnienia skorzystać będą mogły nowe kraje członkowskie, w tym i Polska.

- Region/Sektor wpływają na MŚP lokalne (i odwrotnie) – wpływ przez koniunkturę gospodarczą w regionie/sektorze → sytuacja producentów (zyski, inwestycje) oraz konsumentów (dochody z pracy i działalności gospodarczej gospodarstw domowych).

4.2. Prognoza makroekonomiczna a mezoekonomiczna: szanse i zagrożenia

W ramach Projektu nie jest planowane prognozowanie wskaźników na poziomie mezo (regionu). Zakres i jakość danych na poziomie województwa uniemożliwia stworzenie regionalnego modelu ekonometrycznego. Jednakże poszczególne elementy przedstawionych powyżej badań: bieżący monitoring sytuacji w regionie, diagnoza wpływu sfery makro na mezo, jak też same średniookresowe prognozy ekonomiczne na poziomie makro pozwolą określać szanse i zagrożenia odnośnie koniunktury w regionie w perspektywie 1-2 lat (o których była też mowa w części „Analizy i prognozy makroekonomiczne dla Polski i gospodarki światowej – skala makro”). ‘Szanse i zagrożenia’ będą bazowały na prognozach krajowych i będą formułowane w postaci oczekiwanych skutków wybranych wskaźników krajowych dla danego regionu wzięwszy pod uwagę jego strukturę gospodarczą, zachowania na rynku pracy (na podstawie konsultacji z zespołem analizującym rynek pracy) itp.

5. Raporty adresowane do firm w regionie

Raporty przygotowywane dla firm w regionie będą miały na celu dostarczenie:

- (1) Informacji na temat trendów makroekonomicznych na poziomie całego kraju, a także gospodarki światowej (w tym, UE) jako zbioru uwarunkowań dla tendencji krajowych;
- (2) Prognozy wskaźników makroekonomicznych dla Polski i otoczenia oraz analizy ich wpływu na region (w części „Szanse i zagrożenia”)
- (3) Informacji na temat trendów gospodarczych na terenie danego regionu; w tej części będą opracowane specjalnie na potrzeby niniejszego projektu wskaźniki regionalne oraz ich analiza.
- (4) *Ad hoc* analizy nagłych wydarzeń na rynkach międzynarodowych lub na krajowym, które mogą mieć istotny wpływ na działalność firm w regionie.

Raporty makroekonomiczne oraz regionalne będą przygotowywane co kwartał do końca okresu realizacji projektu EQUAL.

Analizy *ad hoc* (ostrzegawcze) są traktowane jako informacje dodatkowe, nieperiodyczne. Będą przygotowywane jedynie wówczas jeżeli nie będzie można poczekać z opublikowaniem danej informacji do dnia przekazania raportu kwartalnego.

Koncepcja badań makro- i mezo- ekonomicznych (zwłaszcza mezoekonomicznych) nie jest jeszcze zamknięta. Weryfikacja zbioru wskaźników regionalnych W1-W8 będzie przede wszystkim związana z praktyczną oceną dostępności wybranych danych i zamówionych od wojewódzkich Urzędów Statystycznych. Poza tym wstępna analiza struktury gospodarczej regionu w oparciu o szczegółowe dane może inspirować do korekty planowanych wskaźników.